

MINTAQAVIY IQTISODIYOTDA SANOAT KLASTERLARINING RIVOJI VA ISTIQBOLLARI

Turopova Nigora

Termiz davlat universiteti o'qituvchisi

nturopova@tersu.uz

Raxmatov Diyorbek

Termiz davlat universiteti, Iqtisodiyot va turizm fakulteti, iqtisodiyot (tarmoqlar va sohalar bo'yicha) yo'nalishi 3-22-guruh talabasi

Annotatsiya

Maqolada mintaqaviy iqtisodiyotda sanoat klasterlarining rivojlanishi va ular mintaqaning iqtisodiy o'sishiga qo'shgan hissasi tahlil qilinadi. Klasterlarni tashkil etishning asosiy tamoyillari, ularning innovatsiyalar va eksport salohiyatini oshirishdagi ahamiyati yoritiladi. Shu bilan birga, klasterlarni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan strategiyalar va davlat siyosatining roli ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar. Mintaqaviy iqtisodiyot, sanoat klasterlari, innovatsiyalar, eksport, iqtisodiy o'sish.

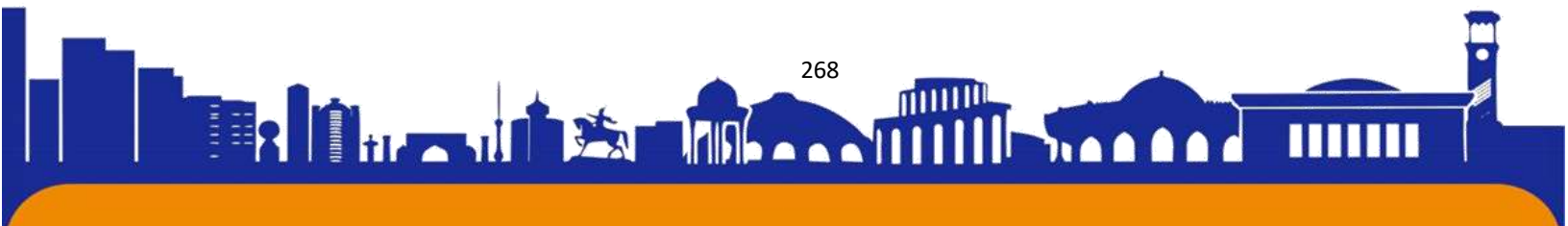
Abstract

The article analyzes the development of industrial clusters in the regional economy and their contribution to the economic growth of the region. The main principles of cluster organization, their importance in increasing innovation and export potential will be covered. At the same time, the strategies necessary for the development of clusters and the role of state policy are considered.

Keywords. Regional economy, industrial clusters, innovation, export, economic growth.

KIRISH

Mintaqaviy iqtisodiyotda sanoat klasterlarining tashkil etilishi va rivoji zamonaviy iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Klasterlar tarmoq ichida kooperatsiyani kuchaytirib, korxonalar o'rtasida resurslardan samarali foydalanish va innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlaydi. Shu bilan birga, ular mintaqaning eksport salohiyatini oshirish va bandlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ushbu maqolada sanoat klasterlarining mohiyati, afzalliklari hamda ularni rivojlantirish yo'llari yoritiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Klasterlar rivoji bo'yicha Michael Porterdan boshlab, ko'plab iqtisodchilar tadqiqot olib borgan. Porterning "Klasterlar va yangi iqtisodiyot" (1998) asarida klasterlarning mintaqaviy raqobatbardoshlikni oshirishdagi ahamiyati ko'rsatib o'tilgan. Boshqa adabiyotlarda esa klasterlar qishloq xo'jaligi, yengil sanoat, texnologik va xizmat ko'rsatish sohalarida muvaffaqiyatli tajribalar keltirilgan. O'zbekistonda sanoat klasterlari asosan paxta-to'qimachilik va agrosanoat sohalarida rivojlangan.

Maqolada adabiyotlar tahlili, statistik ma'lumotlar va komparativ usullar qo'llanildi. O'zbekistonning ayrim mintaqalardagi sanoat klasterlari faoliyati o'rganilib, ularning iqtisodiy samaradorligi jadval ko'rinishida tahlil qilindi.

Tadqiqotda quyidagi bosqichlar amalga oshirildi:

Ma'lumotlarni yig'ish: O'zbekistonning to'qimachilik va agrosanoat klasterlarining ishlab chiqarish, eksport va bandlik ko'rsatkichlari bo'yicha statistik ma'lumotlar yig'ildi.

Tahliliy usul: Klasterlarning samaradorligini o'lchash uchun komparativ (solishtirma) tahlil va trend tahlili qo'llandi.

Intervyular: Samarqand va Toshkent viloyatlarida klasterlar bilan ishlovchi mutaxassislar va tadbirkorlar bilan suhbatlar o'tkazildi.

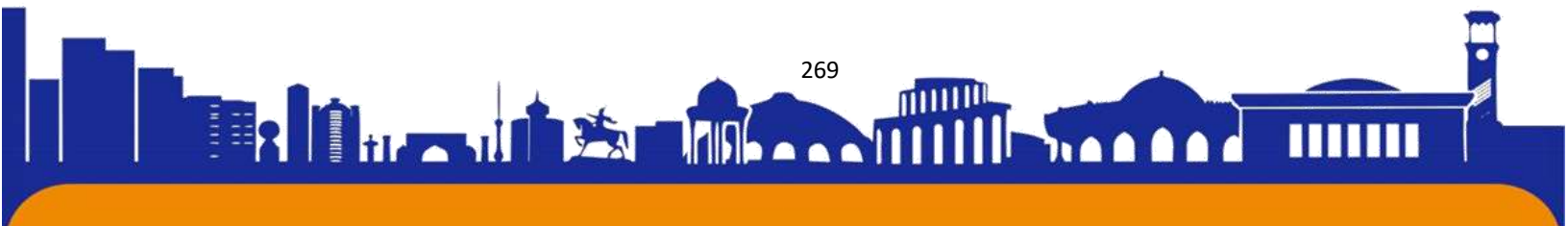
Grafik va jadval tuzish: Klasterlarning rivojlanish ko'rsatkichlari grafik va jadval shaklida taqdim etildi.

Tadqiqot usullari asosida klasterlar muvaffaqiyatiga ta'sir qiluvchi omillar, masalan, davlat qo'llab-quvvatlash darajasi, infratuzilma holati va eksportga yo'naltirilgan strategiyalar tahlil qilindi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari klasterlar faoliyatining iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini quyidagicha ko'rsatdi:

Infratuzilmaning ta'siri: Samarqand va Toshkent viloyatlarida klasterlar infratuzilmasining rivojlanganligi ishlab chiqarish samaradorligini 25–30% ga oshirishga yordam bergan.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2023 SJIF 2024 = 5.073/Volume-2, Issue-11

Davlat yordami: Davlat tomonidan subsidiyalar va soliq imtiyozlari klasterlarning eksport hajmini keskin oshirishga imkon berdi. Masalan, 2020-yildan 2023-yilgacha eksport hajmi 140% ga oshgan.

Ish o‘rinlari yaratish: Klasterlar mintaqaviy bandlik muammosini bartaraf etishda muhim rol o‘ynadi. Misol uchun, to‘qimachilik klasterlari 2023-yilda 5,200 yangi ish o‘rni yaratdi.

Yuqoridagi tahlillar asosida sanoat klasterlarining samaradorligini oshirish uchun ularni ilmiy-innovatsion yondashuvlar bilan qo‘llab-quvvatlash va eksportga yo‘naltirilgan siyosatni kengaytirish zarurligi aniqlandi.

1-jadval. Samarqand viloyatida to‘qimachilik klasterlarining asosiy ko‘rsatkichlari

Ko‘rsatkich	2020-yil	2023-yil	O‘shish (%)
Ishlab chiqarish hajmi (mlrd so‘m)	1,200	2,400	100
Eksport hajmi (mln AQSh dollari)	50	120	140
Bandlik (kishilar soni)	3,500	5,200	49

XULOSA

Mintaqaviy iqtisodiyotda sanoat klasterlarini rivojlantirish iqtisodiy o‘shish va barqarorlikni ta‘minlashda asosiy omil bo‘lib xizmat qiladi. Mamlakatimizda klasterlashuv jarayonini jadallashtirish uchun moliyaviy qo‘llab-quvvatlash, infratuzilmani rivojlantirish va ilmiy-texnikaviy yondashuvlarni takomillashtirish lozim.

Sanoat klasterlari mintaqaviy iqtisodiyotni rivojlantirishning samarali vositasi sifatida namoyon bo‘lib, ular ishlab chiqarish hajmi va eksport salohiyatini oshirishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, davlat tomonidan taqdim etilgan infratuzilma va subsidiyalar klasterlarning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishida hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Shuningdek, klasterlarni muvaffaqiyatli rivojlantirish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish tavsiya etiladi:

1. Ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo'llab-quvvatlash: Innovatsiyalarni rag'batlantirish uchun klasterlar va universitetlar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish lozim.
2. Hududiy maxsus iqtisodiy zonalar yaratish: Klasterlar uchun soliq imtiyozlari va eksport uchun qulay shart-sharoitlar yaratish.
3. Kichik va o'rta biznesni integratsiya qilish: Klaster tarkibiga kichik va o'rta korxonalarini jalb qilish orqali ishlab chiqarish tarmog'ini kengaytirish.
4. Malakali kadrlar tayyorlash: Bandlik darajasini oshirish uchun kasbiy-ta'lim dasturlarini rivojlantirish zarur.

Sanoat klasterlarini yanada rivojlantirish, iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish va raqobatbardoshlikni oshirish orqali mintaqalarda barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashga erishish mumkin. Ushbu yondashuvlar uzoq muddatda milliy iqtisodiy siyosatning strategik yo'nalishlarini belgilashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Porter, M. (1998). Clusters and the New Economics of Competition. Harvard Business Review.
2. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot vazirligi hisobotlari (2023).
3. Kim, L. (2003). Innovation Clusters in Emerging Markets. Cambridge University Press.

